

CHANGE

In gesprek gaan over vrouwelijke genitale verminking Een handleiding voor professionals

Deze handleiding is ontwikkeld vanuit het CHANGE project. CHANGE is medegefinancierd door de Europese Unie in het Daphne-programma. Het doel van dit programma is om vrouwen binnen de EU-Gemeenschap waar de praktijk van genitale verminking nog voorkomt te motiveren tot volledige uitbanning van VGV.

Partners in het project zijn TERRE DES FEMMES (project coördinatie, Duitsland), EuroNet FGM (Europees Netwerk), FORWARD (Verenigde Koninkrijk), FSN (Nederland), Plan International (Duitsland) en RISK (Zweden).

This project is co-funded
by the European Union
under the Daphne Programme

Gevoelig onderwerp, harde feiten – basiskennis

Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV) wordt internationaal erkend als een schending van de mensenrechten van vrouwen en een vorm van kindermishandeling. Evenals bij andere vormen van gender gerelateerd geweld, vormt het een schending van het fundamentele recht op leven, vrijheid, veiligheid, waardigheid, gelijkheid tussen vrouwen en mannen, non – discriminatie en lichamelijke en geestelijke integriteit'. Het schendt ook de rechten van het kind, zoals omschreven in het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van het Kind. (Europese Commissie, 25/11/2013)

De World Health Organisation definieert VGV als volgt:

"Vrouwelijke genitale verminking (VGV) omvat alle procedures die betrekking hebben op gedeeltelijke of volledige verwijdering van de externe vrouwelijke genitaliën of andere schade aan de vrouwelijke geslachtsorganen om niet-medische redenen." (WHO Female Genital Mutilation – Fact sheet N°241, updated February 2014)

De WHO heeft vier typen van VGV gedefinieerd:

- I: Clitoridectomie: gedeeltelijke of totale verwijdering van de clitoris of voorhuid.
- II: Excisie: gedeeltelijke of totale verwijdering van kleine schaamlippen, met of zonder verwijdering van grote schaamlippen.
- III: Infibulatie : vernauwen van de vaginale opening door wegsnijden en aan elkaar hechten van kleine schaamlippen en/of grote schaamlippen met of zonder verwijdering van de clitoris.
- IV: Overig: alle andere schadelijke procedures aan de vrouwelijke geslachtsorganen om niet-medische redenen, zoals prikken, piercing, kerven, schrapen en wegbranden van het genitale gebied.

De leeftijd van de meisjes waarop VGV wordt uitgevoerd is in de afgelopen jaren afgenomen en zelfs baby's en zuigelingen kunnen worden getroffen.

Meisjesbesnijdenis is een vorm van kindermishandeling (art. 300–304, 307, 308 van het Wetboek van Strafrecht, WvSr).

In het Nederlandse Wetboek van strafrecht valt meisjesbesnijdenis onder opzettelijke mishandelingsdelicten of onder het onbevoegd uitoefenen van de geneeskunst. Er staat een maximale gevangenisstraf van 12 jaar op. Als meisjesbesnijdenis door een ouder zelf wordt uitgevoerd op zijn of haar eigen dochter, of kind over wie hij of zij het gezag uitoefent of wie hij of zij verzorgd of opvoedt als behorende tot zijn of haar gezin, kan de straf met een derde worden verhoogd (art. 304 sub 1 Sr.)

Ook in het geval dat de ouders opdracht geven voor een besnijdenis, hiervoor betalen, middelen leveren waarmee de besnijdenis wordt uitgevoerd en/of meehelpen tijdens de besnijdenis, zijn ze strafbaar. Deze handelingen werden beschouwd als mededaderschap, uitlokking dan wel medeplichtigheid (artikel 47 en 48). Sinds 1 februari 2006 kan een verdachte worden vervolgd voor een in het buitenland uitgevoerde besnijdenis, indien de verdachte de Nederlandse nationaliteit heeft of in Nederland een vaste woon- of verblijfplaats heeft.

Vanaf 1 juli 2009 is de verjaringstermijn verlengd. De verjaringstermijn gaat in vanaf de 18e verjaardag van het meisje en bedraagt bij ernstige vormen van meisjesbesnijdenis 20 jaar. Een vrouw heeft in dat geval tot het moment waarop zij de leeftijd van 38 jaar bereikt de mogelijkheid om aangifte te doen van haar besnijdenis. Vanaf 7 maart 2013 is er een wijziging in het wetboek van strafrecht, het Wetboek van strafvordering en het Wetboek

van strafrecht BES; met het oog op de verruiming van de mogelijkheden tot strafrechtelijke aanpak van huwelijksdwang, polygamie en vrouwelijke genitale verminking. Deze wet houdt in dat een VGV die in het buitenland wordt gepleegd strafbaar is als het slachtoffer de Nederlandse nationaliteit heeft of een vaste woon- of verblijfplaats heeft in Nederland. Dit geldt ook als de dader niet de Nederlandse nationaliteit heeft en/of niet in Nederland woonachtig is.

Artsen die mee werken aan meisjesbesnijdenis, kunnen worden berecht op grond van het medisch tuchtrecht.

Sinds 2013 is de wet Verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling waaronder VGV in werking getreden. Deze wet houdt in dat organisaties en zelfstandigen verplicht zijn een meldcode te hebben. Voor iedere professional geldt bij een vermoeden van een dreigende meisjesbesnijdenis of een uitgevoerde meisjesbesnijdenis dat hij of zij moet handelen volgens het bijbehorende stappenplan van de eigen meldcode (Pharos; focal point 2014).

Meisjesbesnijdenis is een schending van de mensenrechten, en kan lichamelijke, psychische en seksuele problemen veroorzaken. Meisjesbesnijdenis is afkomstig uit een patriarchale samenleving en schaadt de integriteit van vrouwen. VGV heeft veel negatieve gevolgen en kent geen echte voordelen.

Sommige van de praktiserende gemeenschappen zijn er van overtuigd dat het huwelijk, ouderschap en een sociaal gerespecteerd leven buiten het bereik zijn voor een niet besneden vrouw. Meisjesbesnijdenis is een culturele gewoonte, die automatisch zal veranderen als de prevalentie afneemt.

VGV wordt uitgevoerd in:

Benin	India	Oeganda
Burkina Faso	Indonesië	Oman
Centraal-Afrikaanse Republiek	Irak	Pakistan
Democratische Republiek Congo	Iran	Saudi-Arabië
Djibouti	Ivoorkust	Senegal
Egypte	Jemen	Sierra Leone
Eritrea	Jordanië	Soedan
Ethiopië	Kameroen	Somalië
Gambia	Kenia	Tanzania
Ghana	Kolumbië	Togo
Guinee	Liberia	Tsjaad
Guinee-Bissau	Maleisië	en als gevolg van migratie: wereldwijd
	Mali	
	Mauretanië	
	Niger	
	Nigeria	

Deze lijst is afkomstig van het UNICEF Rapport "Vrouwelijke Genitale Verminking – Een statistisch overzicht en exploratie van de dynamiek van de verandering" 2013, en werd op de "Tweede Midden-Oosten en Azië-conferentie over Vrouwelijke genitale verminking" in mei 2014 besproken. Nieuwe; voorheen onbekende risicolanden worden niet uitgesloten.

Gezondheidseffecten van VGV

Complicaties op korte termijn:

Gebrek aan hygiëne kan leiden tot ernstige infecties en sepsis. De hevige pijn kan shock veroorzaken. Andere mogelijke complicaties zijn tetanus, urine retentie, zweren in het genitale gebied en schade aan de aangrenzende weefsels. Bovendien kan overmatig bloedverlies leiden tot de dood.

Complicaties op lange termijn:

Op de langere termijn ervaren veel vrouwen complicaties bij de bevalling (bijvoorbeeld obstetrische fistels, keizersneden en total ruptuur, menstruatieklasten, pijn bij geslachtsgemeenschap, verhoogde kans op HIV/AIDS, herhaalde VGV als gevolg van mislukte genezing, littekenvorming met keloid, psychische trauma's en subfertiliteit). Veel vrouwen zijn zich er misschien niet van bewust dat de gezondheidsklachten die zij later in het leven ervaren een relatie hebben met VGV en daarom wordt dit niet gemeld.

Hoe te reageren op vrouwelijke genitale verminking

Wees bewust – wees voorbereid – wees behulpzaam

Afhankelijk van uw beroep kunt u besneden meisjes en vrouwen in verschillende situaties herkennen. Als u wilt voorkomen dat ze weer pijn lijden (door onwetendheid, door onbeleefdheid, door aarzelingen, en andere zeker onbedoelde reacties) raden wij u aan om na te denken over hoe vrouwen in onze maatschappij staan en wat voor soort reactie en steun ze nodig zou kunnen hebben.

Enkele voorbeelden:

- Een leerling uit groep 4 vertelde tijdens de seksuele voorlichting dat ze is besneden. Ze vroeg zich af waarom de ouders van andere meisjes niets hebben ondernomen voor hun inwijding tot volwassenheid.
- Een tiener meisje maakte deel uit van het lokale zwemteam. Toen het team verhuisde naar een faciliteit met een gedeelde kleedkamer, kwam ze nooit meer naar de trainingen.
- Een student werd verliefd op een vrouw. Bij hun eerste geslachtsgemeenschap realiseerden ze zich dat de studente VGV heeft ondergaan. Ze kon het zich niet meer herinneren – dit heeft geleid tot nog meer angst en pijn.
- Een activist tegen VGV pleit voor een verbod van alle operaties op de schaamlippen, want ze ziet geen verschil tussen vrouwenbesnijdenis en "westerse" plastische chirurgie.
- Een zwangere vrouw wil een natuurlijke bevalling ondanks het feit dat ze is besneden. Zij is op zoek naar een verpleegkundige met ervaring op dit gebied.
- Een geïnfibuleerde vrouw wil een clitoris reconstructie ondergaan, maar ze vreest dat haar familie dit zal interpreteren als afstand nemen van de traditie.

Al deze en nog veel meer situaties kunnen voorkomen in uw professionele leven. Als u niet weet hoe u moet reageren kunt u altijd zoeken hulpvragen bij FSAN.

In Nederland bestaat een protocol gericht op de strijd tegen vrouwelijke genitale verminking:

Handelingsprotocol Vrouwelijke Genitale Verminking bij minderjarigen van Meldpunt kindermishandeling en huiselijk geweld (Veilig Thuis)

Professionals die te maken hebben met (een vermoeden van) VGV moeten er ook informatie over hebben hoe zij adequaat kunnen handelen. Pharos heeft in samenwerking met FSAN, Veilig Thuis, Bureau Jeugdzorg, politie, Justitie en de Raad voor de Kinderbescherming het handelingsprotocol ontwikkeld.

Doel: het protocol geeft inzicht op hoe te handelen vanaf het moment van kennisgeving of adviesvraag bij Veilig Thuis en ook naar wie de professionals moeten doorverwijzen op dat moment. Bovendien geeft het handelingsprotocol informatie over de doorverwijzing naar de volgende schakel in de keten, zoals de Raad voor de Kinderbescherming, politie en Openbaar Ministerie.

Doelgroep: het protocol is bedoeld voor elke professionele en vrijwilligersorganisaties die zich bezighouden met (het vermoeden op) vrouwelijke genitale verminking met betrekking tot minderjarige kinderen. Het is in het bijzonder bedoeld voor medewerkers van Veilig Thuis, Bureau Jeugdzorg, de Raad voor de Kinderbescherming en de politie.

Inhoud: Dit protocol is gebaseerd op twee scenario's:

- Vermoeden of kennis van een dreigende VGV.
- Vermoeden of kennis van een uitgevoerde VGV.

Meer informatie over het handelingsprotocol is te vinden op de website www.pharos.nl

Risicotaxatie

Er zijn geen duidelijke aanwijzingen voor een dreigende vrouwelijke genitale verminking, maar wel zijn er indicatoren die er op kunnen wijzen dat een meisje geconfronteerd wordt met VGV:

Is de familie afkomstig uit een land met een hoge acceptatie van VGV?

Is de familie niet of slecht geïntegreerd binnen de huidige samenleving?

Is de familie van plan op reis te gaan naar het land van herkomst van een van de ouders of grootouders?

Praten ze over festiviteiten of ceremonies?

Geloven de ouders en/of het meisje in traditionele en complementaire rolverdeling tussen mannen en vrouwen en hechten ze veel waarde aan tradities van hun voorouders n het algemeen?

Bagatelliseert of rechtvaardigt de familie VGV?

Zijn er gevallen van VGV bekend binnen de familie?

Deze indicatoren dienen niet als bewijs van een dreigende vrouwelijke genitale verminking, maar er zijn reden genoeg om op te treden.

Let op: VGV is meestal niet verbonden met andere vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld. Een liefdevol, betrouwbare en een stabiele gezinssituatie is in dit geval geen indicator voor een veilig thuis.

Contact adressen en instanties

Veilig Thuis – Meldpunt kindermishandeling en huiselijk geweld

Tel.: 0800 2000; veiligthuis@samenveilig.nl; www.vooreenveiligthuis.nl

Pharos – Landelijk kennis- en adviescentrum op het gebied van migranten, vluchtelingen en gezondheid

Arthur van Schendelstraat 620 (3de etage), 3511 MJ Utrecht

Tel.: +31 30234 9800; info@pharos.nl; www.pharos.nl

GGD GHOR – Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst

Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio

Zwarte Woud 2, 3524 SJ Utrecht

Tel.: +31 302523004; postbus@ggdghor.nl; www.ggdghor.nl

Defence for Children – Internationale organisatie voor de rechten van kinderen
Hooglandse Kerkgracht 17 G, 2312 HS Leiden

Tel.: +31 715160980; info@defenceforchildren.nl; www.defenceforchildren.nl

FSAN – Federatie van Somalische Associaties in Nederland

Willem de Zwijgerlaan 350B/3, 1055 RD Amsterdam

Tel.: +31 204861628; info@fsan.nl; www.fsan.nl

Enkele manieren om uitbanning van VGV te bevorderen

Netwerken

U bent van harte welkom om dit brochure door te geven aan collega's en geïnteresseerden. Verder willen we u intens aanmoedigen om het te bespreken met andere professionals die contact hebben met meisjes die risico lopen en besneden vrouwen.

Aandacht van het publiek

Hoe meer mensen weten over VGV, hoe groter de kans is dat het kan worden gestopt. Als we samenwerken, kunnen we tradities veranderen. Deel onze websites regelmatig! www.fsan.nl; www.pharos.nl

Woordkeuze

"Genitale verminking" doet recht aan de omvang van de gevolgen ervan, maar het beschrijft niet hoe getroffen vrouwen meestal willen worden gezien. We gebruiken de term "besnijdenis" wanneer we respect willen tonen, ondanks dat we weten over de ernstige gevolgen en risico's.

Informeer u

De informatie in deze brochure heeft als doel u enige basiskennis te geven en om u te ondersteunen in uw professionele uitdagingen. We hebben meer materiaal verstrekt op onze webpagina www.change-agents.eu en www.tegenvrouwenbesnijdenis.nl;

Feminine Pains

And if I may speak of my wedding night:
I had expected caresses, sweet kiss, hugging and love. No, never!
Awaiting me was pain, suffering and sadness.
I lay in my wedding bed, groaning like a wounded
Animal, a victim of feminine pain.
At dawn, ridicule awaited me.
My mother announced:
Yes she is a virgin.
When fear gets hold of me,
When anger seizes my body,
When hate becomes my companion,
Then I get feminine advice, because it is only feminine pain,
And I am told feminine pain perishes like all feminine things.
The journey continues, or the struggle continues,
As modern historians say.
As the good tie of marriage matures.
As I submit and sorrow subsides.
My belly becomes like a balloon
A glimpse of happiness shows,
A hope, a new baby, a new life!
But a new life endangers my life,
A baby's birth is death and destruction on me!
It is what my grandmother called the three feminine sorrows.
She said the day of circumcision, the wedding night and the
births of a baby are the triple feminine sorrows.
As the birth bursts, I cry for help, when the battered flesh tears.
No mercy, push! They say. It is only feminine pain!
And now I appeal:
I appeal for love lost, for dreams broken,
For the right to live as a whole human being.
I appeal to all peace loving people to protect, to support
And give a hand to innocent little girls, who do no harm,
Obedient to their parents and elders, all they know is only smiles.
Initiate them to the world of love,
Not to the world of feminine sorrow!

Dahabo Ali Muse

Gespreksvoering over vrouwelijke genitale verminking

Laten we erover praten – een leidraad voor de communicatie met besneden meisjes en vrouwen

VGV is een taboe in veel samenlevingen en een pijnlijke herinnering voor de meeste getroffen meisjes en vrouwen. Het vergt moed en zelfvertrouwen om erover te kunnen praten. Vraag haar of het goed is als we over (haar) besnijdenis spreken. Openingszinnen kunnen zijn: "Ik heb veel gelezen over VGV en zou er graag eens met u over spreken".

Respecteer mevrouw als ze u niet uitnodigt om meer dan nodig te vragen voor uw professionele relatie. Als een vrouw of meisje u vertrouwt en haar ervaring met VGV met u bespreekt, is het goed de volgende punten in gedachten te houden:

1) Zorg voor voldoende tijd, maak indien wenselijk een vervolg afspraak.

Zorg ervoor dat u een rustige, ontspannen en vertrouwelijke sfeer biedt om dit intieme onderwerp te bespreken. Laat mevrouw/meisje het tempo, de sfeer en het verloop van het gesprek bepalen.

Vertel haar het doel van het gesprek en waarom u geïnteresseerd bent in haar verhaal. Mocht er een taal barrière zijn zorg dan voor een vrouwelijk tolk. Gebruik makkelijke taal als het om VGV gaat. Voorbeelden hiervan zijn "besnijdenis" of "snijden".

2) Bereid u voor op ieder gesprek en wees oprecht geïnteresseerd.

Ga ervan uit dat ieder persoon een nieuw verhaal heeft, u weet veel over VGV vanuit onze culturele perceptie. Luister, stel open vragen en vraag door om zo erachter te komen wat haar persoonlijke verhaal is en de culturele achtergrond die haar leven bepaald (heeft). Laat zien dat u het gesprek heeft voorbereid en dat het verhaal van mevrouw/het meisje centraal staat.

3) professioneel zijn is in gesprek zijn zonder oordeel.

Voelt u de emotie van boosheid machteloosheid of bent u geschokt. Noem dan de kracht van mevrouw/het meisje en luister naar haar verhaal. Neem de tijd als het emotioneel wordt en vertel mevrouw/het meisjes dat u ziet dat het haar emotioneert. Dat het gaat over haar leven en haar lichaam. Spreek haar aan op haar kracht. Veroordeel niet wat is gebeurt, zelfs niet als zij dit doet. U zou daarmee haar moeder, haar voorouders en haar traditie veroordelen.

4) Culturele aspecten

Veel vrouwen ervaren de klachten ten gevolge van besnijdenis niet als samenhangend met de besnijdenis maar als behorend bij vrouw zijn. Ook zijn er vrouwen die de schadelijke ervaring van VGV marginaliseren en van mening dat meisje deze ervaring moeten ondergaan. Nederland beschouwt de besnijdenis van meisjes als een ernstige en onherstelbare vorm van kindermishandeling, een fundamentele schending van mensenrechten en van de lichamelijke integriteit. De overheid wijst het daarom af, het is verboden bij de wet. Hulpverleners hebben de belangrijke taak om besnijdenis te voorkomen door het gesprek aan te gaan en het Nederlandse beleid in deze te noemen.

Hulp nodig? Neem contact op met FSAN en PHAROS

De Federatie van Somalische Associaties in Nederland

De Federatie van Somalische Associaties in Nederland (FSAN) is een non – profit, niet – politieke organisatie, opgericht in Nederland in 1994. FSAN heeft in Nederland 56 organisaties op regionaal en districtsniveau onder haar paraplu. FSAN heeft als doel het ondersteunen en adviseren van lokale Somalische vluchtelingen organisaties en ook de Nederlandse instellingen die nauw samenwerken met de Somalische gemeenschap in Nederland.

Een van de belangrijkste projecten van FSAN is VGV, het eerste project was in het jaar 1996, gericht op het doorbreken van het taboe rondom meisjesbesnijdenis. Dit project was er op gericht om naast het spreken over gezondheidsrisicos en VGV, de gemeenschappen te informeren over het feit dat alle vormen van meisjesbesnijdenis in Nederland verboden zijn bij de wet. Vandaag de dag zijn onze preventieprogramma's op basis van gedragsverandering en zorg voor besneden vrouwen. We werken samen met de Afrikaanse organisaties, getrainde sleutelpersonen, Pharos en de verschillende GGD'en. Meer informatie is te vinden op: www.fsan.nl; www.tegenvrouwenbesnijdenis.nl

CHANGE

Het CHANGE project draagt bij aan de preventie van geweld tegen kinderen en vrouwen gekoppeld aan schadelijke praktijken in Duitsland, Zweden, Nederland en het Verenigde Koninkrijk.

Het doel van het project is het ontwikkelen, implementeren en verspreiden een zeer innovatieve gedragsverandering aanpak om VGV te stoppen. Het is vooral gericht op:

- Praktiserende gemeenschappen in staat stellen om te strijden/pleiten voor de stopzetting van VGV.
- De sociale druk om VGV door te zetten, omschakelen naar stopzetten van VGV in praktiserende gemeenschappen.
- Het bevorderen van gedragsverandering in praktiserende gemeenschappen.
- Het omschakelen van de stigmatisering van onbesneden meisjes.

Voor meer informatie over het project kunt u terecht op: www.change-agent.eu

Imprint

Author: Katharina Kunze – TERRE DES FEMMES, www.frauenrechte.de

Design: styleabyte.de – tina dähn

Contact: CHANGE Project: change@womenrights.de · FSAN: info@fsan.nl

TERRE DES FEMMES
Menschenrechte für die Frau e. V.
Brunnenstr. 128, 13355 Berlin, Duitsland
www.womensrights.de
info@frauenrechte.de
Tel. +49 30/40 50 46 99-0

**De Federatie van Somalische
Associaties in Nederland (FSAN)**
WILLEM DE ZWIJGERLAAN 350 B/3
1055 RD Amsterdam, Nederland
www.fsan.nl

